

čakovečkih poprsja (81), koje je u uskoj vezi s vremenom nastanka te zahtijeva dodatnu stručnu analizu i potkrjepu u arhivskoj i usporednoj građi. Na kraju knjige priložen je *Popis literature* (83-88), sažetak na engleskome jeziku (89-91) i *Kazalo* (92-95).

Svakako treba pohvaliti dobru vizualnu opremu knjige pri čemu su portreti dokumentirani crno-bijelim fotografijama i sparni s grafičkim predlošcima, čime se i čitatelju otvara mogućnost usporedbe i kritičkoga razmatranja podudarnosti predložaka i konačnih ostvarenja. Ovom kratkom studijom koja funkcionira poput kataloga, autorica daje detaljan pregled zbirke poprsja – kritičku analizu literature, ikonografsku analizu skulpture i povijesni kontekst te ukazuje na istraživačke prepreke na koje je naišla. Studijom se Maja Žvorc upisuje među velika imena povjesničara umjetnosti kojima je pozornost privukla čakovečka jedinstvena galerija istaknutih ljudi. Ipak, najveći nedostatak, koji i sama autorica nekoliko puta u knjizi spominje, jest premalo izvorne arhivske građe - presudnoga elementa za rekonstrukciju nastanka zbirke. S povijesno-umjentičkoga aspekta neupitna je vrijednost tih portreta ranonovovjekovne skulpture hrvatskih i ugarskih velikaša, zbirke koja jasno izražava političko-propagandni karakter. Unatoč nepoznanicama bista Petra Zrinskoga u društvu uglednih Mađara vrlo sugestivno upućuje na davno značenje političkoga i kulturnoga djelovanja Zrinskih i na snažne hrvatsko-ugarske veze. Maja Žvorc je studijom vješto ispunila poneke praznine, ispravila određene netočnosti, a objektivnim sagledavanjem sekundarnih izvora svakako pripremila teren za buduće istraživačke pothvate.

Petra Batelja

Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 33 (2015), 367 stranica

U izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, uz financijsku potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, izašao je trideset i treći svezak *Zbornika Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu* za 2015. godinu. U navedenom Zborniku objavljeno je devet izvornih znanstvenih radova, dva prethodna priopćenja, jedan stručni rad o povijesnoj građi te ocjene i prikazi.

Zbornik započinje radom Judit Gál *Ugarski horizonti u povijesti Crkve u Dalmaciji: Analiza kraljevskih darovnica Crkvi* (1-20) u kojemu autorica analizira ulogu trideset i osam ugarskih kraljevskih darovnica u Dalmaciji tijekom 12. i 13. stoljeća za vladavine dinastije Arpadovića. Članak je podijeljen na tri tematske cjeline u kojima autorica raspravlja o vremenskim i teritorijalnim karakteristikama darovnica, njihovim primateljima, mjestu njihova izdavanja te analizira različite tipove darovnica. Tijekom rasprave autorica analizira i način korištenja darovnica u komunikaciji između kraljevskoga dvora i njegovih podanika te mogućnosti koje su darovnice davale gradovima u njihovu razvoju. Autorica promatra način na koji je komunalni razvoj utjecao na izdavanje darovnica Crkvi te odnos kraljevskoga dvora prema tadašnjim društvenim promjenama. Na kraju rada autorica donosi i tablični prikaz navedenih darovnica.

Drugi rad autorice Maje Cepetić *Srednjovjekovni Ivanić - razvoj i prostorna organizacija naselja* (21-48) istražuje urbani razvoj srednjovjekovnoga Ivanića, središnjega naselja istoimenoga posjeda zagrebačkih biskupa tijekom 13. i 14. stoljeća na temelju sačuvanih pisanih povijesnih izvora, graditeljske baštine i rezultata terenskih istraživanja. Autorica navodi da je centralitet naselja bio posljedica različitih funkcija (upravno-administrativna,

prometna, trgovačka, sudska i vjerska) koje je samo naselje imalo, a koje su bitno utjecale na razvoj toga srednjovjekovnog naselja. Istražujući prostorni razvoj srednjovjekovnoga Ivanića, autorica posebno pozornost poklanja istraživanju elemenata prostorne organizacije naselja – od prostornoga položaja naselja u njegovoj okolici, mreže cestovne komunikacije oko naselja do organizacije njegovih urbanih struktura. Na kraju rada autorica prilaže i slikovni materijal – tri topografske karte današnjega grada Kloštar-Ivanića na kojima je označen položaj srednjovjekovnoga naselja.

Branka Grbavac u radu *Zadarska plemićka obitelj Ljubavac u 14. stoljeću* (49-69) na temelju objavljene i neobjavljene arhivske građe iz fonda Spisi zadarskih bilježnika u Zadru u Državnome arhivu u Zadru analizira povijest obitelji Ljubavac u srednjovjekovnome Zadru tijekom 14. stoljeća. Autorica donosi biografske podatke pojedinih članova obitelji te analizira sadržaj pojedinih obiteljskih oporuka.

U četvrtome radu Anite Bartulović *O jezičnoj komunikaciji prema spisima zadarskoga notara Petra Perencana (1361.-1392.)* (71-101) autorica analizira, na temelju neobjavljenih spisa zadarskoga notara Petra Perencana iz Državnoga arhiva u Zadru, jezičnu komunikaciju među ljudima različite društvene, jezične i kulturne pripadnosti u anžuvinskome Zadru. Autorica izdvaja u tim ispravama termine iz vernakularnih jezika u latinskome jezičnom korpusu te pokušava rasvijetliti problem komunikacije među ljudima različite društvene i etničke pripadnosti u kontaktu s latinskim jezikom kao glavnim administrativnim jezikom zadarske komune. Na kraju rada autorica prilaže dvije tabele s imenima stranaka u pojedinim pravnim dokumentima.

Suzana Miljan u radu *Familiaritas i klijentelski sustav unutar plemićkog društva Zagrebačke županije za vrijeme vladavine Žigmunda Luksemburškog (1387.-1437.)* (103-132) analizira utjecaj pripadnosti velikaškim

družinama na društveni položaj pripadnika srednjega i nižega plemstva, koji pri tome nisu gubili svoj plemićki status ili stečene slobode. U provedenome istraživanju autorica stavlja naglasak na *prostornu distribuciju* pojedinih velikaških obitelji kao odlučujući čimbenik u zasnivanju klijentelskoga odnosa te na moguće sukobe koji su se javljali s nadređenim velikašima. Navedene probleme autorica analizira na primjeru pojedinih velikaških obitelji u Zagrebačkoj županiji za vladavine Žigmunda Luksemburškoga. U radu se navode različite funkcije koje su obnašali familijari – primjerice kaštelani, službenici, suci i španovi – na posjedima tih istih velikaških obitelji.

Tatjana Paić-Vukić i Linda Al-Dujaily napisale su zajednički rad *Pedagoški i moralno-didaktički Zbornik Muslihuddina Kninjanina iz 1609. godine: rukopisi arapskog izvornika i osmanskog prijevoda* (133-162). U radu se analiziraju rukopisi arapskoga izvornika i osmanskoga prijevoda zbornika *Poklon učiteljima i dar učenicima*, koji je napisao Muslihuddin, sin Alijev iz Knina, džamijski imam, propovjednik i muftija te derviški šejh 1609. godine u Banja Luci. U radu se iznose rezultati paleografskih i kodikoloških ispitivanja navedenoga rukopisa kao i njegova sadržaja. Autorice zaključuju kako su uvodno autobiografsko poglavlje i zaključak jedini autorski Muslihuddinovi tekstovi. U sadržaj rada uvršten je prijevod navedenih poglavlja s arapskoga na hrvatski jezik, komparativna analiza sadržaja arapskoga i osmanskoga teksta te slikovni prilog na kraju rada.

U radu Vesne Tadjine *Recepcija Marka Antuna de Dominisa u Engleskoj (1614.-1622.)* (163-172) analizira se šestogodišnji boravak Marka Antuna de Dominisa u Engleskoj. Autorica prati mijenjanje naklonosti Engleza prema Marku Antunu de Dominisu uslijed novonastalih promjena u političkim strujanjima, što objašnjava nerazumijevanjem njegovih stvarnih nastojanja. Rad je nastao na temelju proučavanja građe iz Britanskoga državnog arhiva (The National

Archives) u Londonu, koja je pokazala da su se njegove ideje prihvaćale samo u skladu s postojećim političkim interesima.

Rad Lovorke Čoralić *Zadarski otočani u mletačkim prekomorskim kopnenim postrojbama (18. stoljeće)* (173-198) odnosi se na analizu zastupljenosti zadarskih otočana u mletačkim kopnenim postrojbama (pješaštvo i konjica) u 18. stoljeću. Rad je nastao obradom i analizom popisa pripadnika pojedinih vojnih postrojbi, koje je zapisivala državna magistratura Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli, a nalaze se u Archivio di Stato di Venezia. Autorica u sadržaju članka analizira vremenski okvir pojavljivanja zadarskih otočana u mletačkoj kopnenoj vojsci te njihov brojčani udio u pješaštvu i konjici, podrijetlo (nazivi mjesta iz kojih dolaze), podatke o vojnicima, njihovu zapovjednom kadru te mjestu popisivanja jedinica u kojima su se nalazili zadarski otočani. Na kraju rada autorica donosi prilog s tabličnim prikazom koji prikazuje cjelovit pregled svih vojnika otočana koji su bili popisani u mletačkoj kopnenoj vojsci.

U radu *Glagoljski mandat iz 1750. o postrojavanju teritorijalnih snaga zadarskih otoka* (199-215) autorice Grozdane Franov Živković obrađuje se tema organizacije i postrojavanja dobrovoljačke vojske odnosno teritorijalnih snaga (*forza territoriale*) mletačkih vlasti na zadarskome otočju. U radu autorica nadalje opisuje način i mjesto njihova postrojavanja kao i svakodnevne obveze njihovih časnika analizirajući mandat o njihovu ponašanju na tim vježbama kao relevantni povijesni izvor, koji se nalazi u fondu obitelji Lantana. Unutar teksta autorica prilaže i tablične prikaze s podacima o pripadnicima teritorijalnih snaga, nastale na osnovi dokumenata i tabela iz fonda Lantana.

Autorica Ana Biočić u radu „*Nevaljao“ svećenik ili „nemaran“ biskup? – tužba đakovačkog svećenika Josipa Karla Fučka protiv biskupa Strossmayera 1869. godine* (217-237) na osnovi arhivske građe Hrvatskoga državnog arhiva, Državnoga arhiva u Zagrebu i

Nadbiskupijskoga arhiva u Zagrebu istražuje optužbe za zanemarivanje i nepravilno postupanje prema kapelanima Đakovačke ili Bosanske i Srijemske biskupije. Jedna od tih razmatranih optužbi u radu bila je i tužba Josipa Karla Fučka protiv biskupa Josipa Jurja Strossmayera, čiji sadržaj autorica analizira u usporedbi s njegovim biografskim podacima. U radu autorica iznosi rekonstrukciju tijeka tužbe kao i posljedice na život tužitelja nakon njezinoga upućivanja duhovnim i civilnim vlastima.

Dunja Modrić-Blivajs iznosi životopise četrdesetak srednjoškolskih profesora koji su utjecali na razvoj Kraljevskoga sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu te Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u preposljednjemu radu Zbornika pod naslovom *Biografije zagrebačkih srednjoškolskih profesora i njihov doprinos razvoju Akademije i Sveučilišta (1883.-1903.)* (239-263). Autorica analizira navedenu temu na temelju izvorne građe iz Državnoga arhiva u Zagrebu. U radu autorica iznosi i podatke o daljnjemu razvoju karijere tih srednjoškolskih profesora te na kraju rada donosi i tablični prikaz onih profesora koji su za vrijeme bana Khuena postali članovima Sveučilišta i JAZU.

Posljednji rad u Zborniku odnosi se na obradu arhivske građe. Alojz Jembrih autor je stručnoga rada *Pisma Ivana Kostrenčića Vatroslavu Jagiću* (267-280) u kojemu se ističe važnost pisama najpoznatijih slavista iz druge polovine 19. stoljeća te prve polovine 20. stoljeća za razumijevanje razvoja slavistike kao znanstvene discipline. U radu se analizira sadržaj četrnaest pisama Ivana Kostrenčića (1844.-1924.) upućenih Vatroslavu Jagiću (1838.-1923.), od kojih je većina odaslana iz Zagreba u Beč. Autor je u radu iznio sadržaj navedenih pisama koje je popratio bilješkama i stručnim komentarima.

Na kraju Zbornika nalaze se *Ocjene i prikazi*, njih sveukupno trideset i četiri (283-367), koji donose osvrt različitim autorima na nekoliko stranih i domaćih diplomatskih izdanja (isprave, zakoni i povijesni spisi), do-

maćih i stranih knjiga, pet zbornika radova, jedan katalog izložbe te nekoliko domaćih i stranih časopisa.

Sandra Begonja

Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru 57 (2015), 477 stranica

U izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 2015. je godine izišao 57. broj godišnjaka *Radova Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*. Svezak sadrži trinaest znanstvenih i stručnih članaka (1-443), pregled bibliografije (427-443) te pet prikaza u cjelini *Osvrti i prikazi* (445-474). Kao i do sada, članci *Radova* tematski obrađuju prošlost Dalmacije.

Ovogodišnji svezak otvara pregledni rad Davida Štrmelja naslova *Je li se na brdu Šćah nalazila antička osmatračnica?* (1-18). Autor nastoji proniknuti u funkciju višeslojnoga lokaliteta te nagađa da je bio dio sustava za signalizaciju vatrom, uz upozorenje da je za konačan dokaz potrebno arheološko iskapanje. Drugi dio rada izvješćuje o do sada neobjavljenim metalnim nalazima gradine Orljak.

Slijedi *Prilog raspravi o pravnom statusu Ise u Rimsko vrijeme* (19-40) Brune Bijadije. Autor preispituje argumente više autora o pitanju ovisnosti Ise o Saloni ili municipalnoj neovisnosti i to na osnovi povijesnih izvora, događaja i epigrafskih spomenika te urbanizma i ekonomije. Zaključuje kako postoje indicije kojima bi se moglo vjerovati u municipalnost Ise, no zbog nedostatka direktnih dokaza problematika ostaje otvorena.

Dražen Maršić i Martina Dubolnić Glavan analizirali su i prezentirali *Dva primjerka arhitektonske dekoracije u formi pilastra iz Jadera i Enone* (41-91). Pilastru su ikonografski i tehnički vrlo slični, a po namjeni su najvjerojatnije bili dio dekoracije monumentalnih

javnih građevina. Usporedbom s drugim primjercima arhitektonske dekoracije predlaže se datacija koncem 2. ili početkom 3. stoljeća. Radu su priložene fotografije, crteži i geodetski snimci.

Damjan Bivaldov Nassi (oko 1338.-1408) naslov je rada koji potpisuje Serđo Dokoza (93-144). Pomoću objavljene arhivske dokumentacije kao i one neobjavljene, obrađujući životni put zadarskoga plemića i važne onodobne događaje u kojima je sudjelovao u doba velikih promjena u Hrvatsko-Ugarskome Kraljevstvu na koncu 14. i početkom 15. stoljeća, daje se uvid u odnose središta političkih moći i doprinosi se znanju o zadarskome društvu u doba njegova ekonomskoga uzleta.

Lovorka Čoralić i Maja Katušić u svome radu *Pukovnici, bojnici, kapetani – časnici iz kaštelanske obitelji Kumbat u službi Mletačke Republike (18. stoljeće)* (145-183) obrađuju uspon obitelji Kumbat (Kumbatović), koji prati vojno djelovanje njezinih odvjeta u mletačkim prekomorskim postrojbama. Koristeći se podacima izvornoga gradiva mletačkoga i zadarskoga državnog arhiva, a za poznatije članove obitelji i postojećom literaturom, autorice su (osim njihovih životopisa) istražile i strukture vojnih jedinica kojima su zapovijedali odnosno podrijetlo vojnika i njihove zabilježene tjelesne karakteristike. Prilozi na kraju rada sadržavaju popise vojnika u jedinicama kojima su zapovijedali članovi obitelji Kumbat.

Utjecaj Crkve na život ljudi biskupskim odredbama koje su bile upućene svećenicima, odnosno očekivane norme ponašanja vjernika i nasuprot njima devijacije, istražila je Grozdana Franov-Živković u radu *Glagoljske moralno-kazuističke odredbe ninskih biskupa, 17. i 18. st.* (185-216). Analizirane su dužnosti svećenika, problemi oko plaćanja desetine te devijantno ponašanje vjernika kao i pučka vjerovanja u mitska bića. Rad obiluje prijepisima izvornih dokumenata, uglavnom spisa Ninske biskupije, koji se čuvaju u Nadbiskupijskome arhivu u Zadru.